Vass Judit

VERSELEMZŐ PUSKA 2

vándormotívumok

TOPOSZOK		JELENTÉSEIK (általában)	Művek
TEMÉSZETSZIMBOLIKA a legősibb motívum a költészetben **ld.: népdalok** **a romantikáig jellemző** **a 20. századtól már a városi, tárgyi környezet leírása dominál**	**tavasz nyár, ősz, tél**	az emberi élet korszakai	Berzsenyi: *A közelítő tél* Vörösmarty: *Előszó*
	reggel, dél, este, **éjszaka**	elmúlás, halál, reménytelenség	Arany*: A lejtőn* Ady: *Kocsi-út az éjszakában*
	hold, nap, csillag		
	ég	Isten, mennyország, magasság, álmok	Kosztolányi: *Boldog, szomorú dal*
	tenger, hajó, vihar		Homérosz: Odüsszeia Horatius: *Licinius Murenához* Berzsenyi: *Osztályrészem* Rimbaud: *A részeg hajó* Ady*: Új vizeken járok*
	tűz, hó, jég		Ady: *Az Úr Illésként elviszi mind* Vajda János: *Harminc év múlva*
	út, utazás toposz/allegória	az életút	Arany: *Epilógus, Az örök zsidó* *Ady: Kocsi-út az éjszakában* Pilinszky: *Apokrif*
	holló, varjú, bagoly	halál	Arany: *Vörös Rébék*
	hattyú	költő, költészet	Vajda: *Harminc év múlva* Rilke*: A hattyú*

	virág	érték, szépség	Arany: *Epilógus* József Attila: *Kertész leszek*
	sziget	magány, megpróbáltatás, elkülönülés	Defoe: *Robinson Crusoe*
	erdő, sötét erdő	kiúttalanság	Dante: *Isteni Színjáték, népmesék*
	kert, kertészkedés	paradicsomi állapot, **boldogság** **a kert, mint a költő választott magatartása**, etikája (értékrendje)= értékteremtő élet	Biblia, Genezis Jókai: *Az arany ember* (Senki szigete) Kosztolányi: *Most harminckét éves vagyok* Arany: *Kertben* Babits: *A gazda bekeríti házát* Jósef Attila: *Kertész leszek*
bibliai toposzok	Káinbélyeg (homlokon)	testvérgyilkosság, bűn	
	kígyó	Sátán, a gonosz	
	por/szem (mulandóság)	*porból vagyunk, porrá leszünk*	Kovács András Ferenc: *Anakreóni dallam*
	Bábel	az ember istenülési vágya	Vörösmarty: *Gondolatok a könyvtárban*
		kitörni vágyás az emberi korlátok közül/hiábavaló	
	szivárvány (Noé története)	Isten kegyelme	Ady: *A szivárvány halála* Babits: *Jónás könyve*
		szövetség isten és ember között	
		szépség	
	galamb (Noé)	Isten kegyelme, béke	Petőfi: *Minek nevezzelek?*
	olaj, olajág	Isten kegyelme, béke	
	pásztor, nyáj	Isten, emberek	
	pusztaság, hegy, sivatag	a próféták kivonulása meditálni	

Nagyhét **Jézus passiója, szenvedéstörténete,** Jézushoz kapcsolódó toposzok	Egyiptom, Exodus	rabság, megszabadulás	
	kőtáblák	Tízparancsolat (Mózes, Sínai hegy)	Radnóti: *Negyedik ecloga*
	(égő) **csipkebokor**	Isten	Tóth Árpád: *Esti sugárkoszorú*
	tűzoszlop, vihar	Isten	
	villám	Isten haragja, büntetése	
	telt pohár	boldogság vagy keserűség	23. zsoltár
		„Múljon el tőlem e keserű pohár”	Jézus szavai (szenvedés)
	virágvasárnap	ekkor vonult be Jézus Jeruzsálembe	
	nagycsütörtök	Jézus elárultatása utolsó vacsora elfogatása a Gecsemáné kertben (Jeruzsálem)	Máté evangéliuma Dsida Jenő: *Nagycsütörtök*
	nagypéntek	Jézus keresztre feszítése	
	vasárnap	Jézus feltámadása	
	Pilátus, **kézmosás**	„mosom kezeimet” , bűntudat	
	Júdáscsók, 35 ezüst	árulás	
	harang/szó	Isten szava, hit	Ady: *A Sion-hegy alatt*
	kenyér, bor	Jézus teste és vére	Kosztolányi. *Boldog, szomorú dal*
	hal, halász	Jézus (szimbóluma)	Pilinszky: *Halak a hálóban*
		„halásszatok lelkeket” - mondta Jézus a tanítványainak = térítsék meg az embereket az új hitnek	
	bárány	Jézus szimbóluma (Isten bárányа)	Biblia: *Jelenések könyve*
	a bolygó/örök zsidó	végtelen szenvedés	Arany: *Az örök zsidó*

Számmisztika Szent számok a Bibliában	a tékozló fiú	a rossz útra tért ember megtérése, a megbocsátás példázata	Pilinszky: Apokrif
	mag, a magvető	az új élet, értékek őrzője	Máté evangéliuma (Jézus példabeszéde) Ady: *Mag hó alatt*
	7	a Teremtés 7 napja	Biblia, Genézis
		a teljesség száma	
		Nagyhét (Jézus passiója) hét napja	
	12	zsidó törzsek száma	
		Jézus 12 apostola (tanítványa)	
	13	szerencsétlenség, Júdás volt a 13.apostol	
	3	szentháromság (Atya, Fiú, Szentlélek)	
		a szent család (Mária, József, Jézus)	
	100	tökéletesség	
	40 nap, 40 éjszaka	a próféták ennyi ideig meditálnak	
		a vízözön ennyi ideig tartott (szenvedés)	
	32 év (33)	jézusi kor (beteljesülés)	Kosztolányi: *Most harminckét éves vagyok*
Görög mitológia toposzok	Parnasszus	a múzsák, költészet hegye	
	líra, lant	a költészet szimbóluma	
	Olimposz	az istenek lakhelye	
	babérkoszorú	a költők elismerése, díja	

archetípusok = jellegzetes magatartástípusok, emberi jellemek	Apolló	a költészet és a szépség istene	Rilke: *Archaikus Apolló-torzó*
	Athéné	bölcsesség	
	Dionüszosz	bor, szerelem, életöröm	
	Tantalosz, Ixion	örök szenvedés hősei	Arany: *Az örök zsidó* (Tantalosz)
	Prométheusz	lázadás	Vörösmarty: *A vén cigány*
	Szkülla és Karibdisz	veszélyek (Odüsszeia, tengeri szörnyek)	
MESESÉMÁK vándormotívumok toposzok	próbatétel		Vörösmarty: *Csongor és Tünde*
	vándorlás		
	apának 3 fia		
	a legkisebb fiú		
	égig érő fa, világfa arany almafa	az eget és a földet köti össze	Vörösmarty: *Csongor és Tünde*
	hármas út	választás nehézsége	Vörösmarty: *Csongor és Tünde*
TÁJFESTÉS	**hangulatteremtés, a gondolati rész előkészítése** a lírai én a tájba vetíti ki életérzését		
	pusztán önmagáért a tájat ritkán írják le a költők (Az alföld)		
	antikizáló tájvers (klasszicizmus)		Berzsenyi: *A közelítő tél*
	lehet **kivetített belső táj** a hangulati versekben (elégiák), romantika, impresszionizmus, szimbolizmus főleg		Petőfi: *Szeptember végén* Arany*: Az örök zsidó* Juhász Gyula: *Tiszai csönd* Ady: *Kocsi-út az éjszakában*
	filozofikus tájvers (a tájleírásban létfilozófiai kérdéseket rejt el)		Wordsworth: *Táncoló tűzliliomok* Vajda János: *Nádas tavon*
	szimbolista tájvers (konkrét képi sík+konnotatív jelentéssík, központi szimbólum, abból nő ki a többi metafora		Ady : *A magyar Ugaron* Ady: *Az eltévedt lovas*

	avantgárd (szürrealista) tájvers, szabad asszociációk	József Attila: *Medáliák, Külvárosi éj*
KÖRNYEZETFESTÉS	A 20-21. századi lírában a természetszimbolikát felváltja a városi, **tárgyi környezet** antropomorfizálása („*mászik a súrolókefe”*)	József Attila: Külvárosi éj Radnóti: Tétova óda
VERSSZERKEZET	gyakori: **keretes**	Hymnus, Szózat
	konkrét vershelyzet →a lírai én reflexiói → látomás→ visszatérés a vershelyzethez, **konklúzió** (gondolati összegzés)	Vörösmarty: *Gondolatok a könyvtárban* Petőfi: *Beszél a fákkal a bús őszi szél* Arany: *Kertben* Kosztolányi: *Hajnali részegség*
	leíró versnél **a leírás logikája** (fentről le, távolról közelre stb)	
	a lírai én tekintetét követjük (mint egy mozgó kamera pásztázza a tájat)	József A: *Külvárosi éj* Petri György*: Elégia*
VERSTÍPUSOK	**idő-és értékszembesítő vers** a múlt és a jelen ellentétére épül (idősíkok váltása) múlt = értéktelített állapot jelen=értékhiányos	Berzsenyi: *A magyarokhoz* Arany: *Letészem a lantot*
	önmegszólító vers a lírai én önmagához beszél, két énre szakítja magát gyakori a létösszegzés, öntisztázás	Babits: *Csak posta voltál* József A: *Karóval jöttél* József A: *A hetedik*
	önportré, szimbolikus önportré gyakori, hogy egy életképben=hétköznapi jelenetben mutatja be a költő a saját személyiségét, választott magatartását	Berzsenyi: *Levéltöredék barátnémhoz* Arany: *Az örök zsidó* Babits: *A gazda bekeríti házát* Babits: *Holt próféta a hegyen*
	látomásvers (a romantikától jellemző) gyakori az **apokaliptikus látomás**	Petőfi: *Egy gondolat bánt engemet* Vörösmarty: *A vén cigány* Ady: *Emlékezés egy nyáréjszakára*
	kivetített belső dialógus	Kölcsey: *Zrínyi dala* Radnóti: *Negyedik ecloga*

	a lírai én önmagával beszélget úgy, hogy két énre szakítja magát	
GYAKORI TÉMÁK gondolati versekben	**én és a világ kapcsolata** gyakran ellentétben van a lírai én és a külvilág értékrendje, vagy a költő elszakadt a világtól	Arany: *Kertben* Ady: *Sem utódja, sem boldog őse* Babits: *A lírikus epilógja* József A: *Medáliák, Eszmélet*
	létfilozófiai vers általában létösszegzők is Van-e célja, értelme az emberi létnek? stb. VERSELEMZŐ PUSKA 1	Babits: *Esti kérdés* Kosztolányi: *Hajnali részegség* József Attila: *Eszmélet*
MŰFAJOK	óda, dal, epigramma, rapszódia, lírai monológ, episztola szonett (bár ez lehet simán versforma) ld. PUSKA1	
HANGNEM	patetikus, humoros, ironikus, gúnyos PUSKA 1	
VERSBESZÉD = POÉTIKA, SÍTLUS	retorikus, metaforikus, posztmodern, minimalista, intertextuális PUSKA 1	
VERSELÉS= PROZÓDIA	felismerendők: hexameter, pentameter, disztichon, jambikus (U–), ütemhangsúlyos (pl: 4/4 ősinyolcas) PUSKA 1	